

УДК 378

**УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ
ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ
СИСТЕМ УКРАЇНИ ТА США**

©Слесик К. М.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Слесик Катерина Митрофанівна.: ORCID: 0000-0003-1612-9979; ekaterina-slesik@list.ru; доктор педагогічних наук; доцент кафедри педагогіки та методики професійного навчання; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

Стаття присвячена питанням удосконалення якості системи вищої освіти в Україні в контексті запозичення раціональних елементів досвіду США, де питання удосконалення процесів надання якісної освіти кожному громадянину США є одним із пріоритетів для уряду і громадськості країни. Запозичення досвіду організації вищої освіти США сприятиме включенню освіти України до групи найбільш розвинених країн світу. Актуальність теми зумовлюється необхідністю розв'язання проблеми підготовки кваліфікованого конкурентоздатного фахівця, що має високий рівень готовності до виконання професійних завдань, здатного до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, і водночас становленням його як цілісної, гуманної, усебічно розвиненої особистості.

Ключові слова: системи вищої освіти України і США, напрями удосконалення вищої освіти України, шляхи реалізації напрямів удосконалення вищої освіти України.

Слесик Е.М. «Усовершенствование системы высшего образования Украины на основе сравнительного анализа образовательных систем Украины и США».

Статья посвящена вопросам усовершенствования качества системы высшего образования в Украине в контексте заимствования рациональных элементов опыта США, где вопрос усовершенствования процессов предоставления качественного образования каждому гражданину США является одним из приоритетов для правительства и общественности страны. Заимствование опыта организации высшего образования США будет способствовать включению образования Украины к группе наиболее развитых стран мира. Актуальность темы предопределяется необходимостью решения проблемы подготовки квалифицированного конкурентоспособного специалиста, который свободно владеет своей профессией, способного к эффективной работе по специальности на уровне мировых стандартов, и в то же время становлением его как целостной, гуманной, всесторонне развитой личности.

Ключевые слова: системы высшего образования Украины и США, направления усовершенствования высшего образования Украины, пути реализации направлений усовершенствования высшего образования Украины.

К. Slesyk "Improvement of the system of higher education of Ukraine on the basis of comparative analysis of the educational systems of Ukraine and USA".

The article is sanctified to the questions of improvement of quality of the system of higher education in Ukraine in the context of borrowing of rational elements of experience of the USA, where a question of improvement of processes of grant of quality education to every citizen of the USA is one of priorities for a government and public of country. Borrowing of experience of organization of higher education the USA will assist including of formation of Ukraine to the group of the most developed countries of the world. Actuality of theme is predetermined by the necessity of decision of problem of preparation of skilled competitive specialist that owns the profession freely, apt at effective work on speciality at the level of world standards, and at the same time becoming of him as to integral, humane, all-round developed personality.

Keywords: systems of higher education of Ukraine and USA, direction of improvement of higher education of Ukraine, way of realization of directions of improvement of higher education of Ukraine

Актуальність. Нові соціально-економічні умови диктують необхідність вдосконалення вищої професійної освіти, використання продуктивних дослідницьких методів організації навчально-пізнавальної діяльності, які забезпечують формування творчої професійно спрямованої особистості. Процеси глобалізації, які змінили розвиток українського суспільства в умовах ринкової економіки, висувають нові вимоги до підготовки фахівців, що надає темі, яка розглядається, особливої актуальності. У ХХІ столітті у зв'язку з небаченими в минулому темпами науково-технічного прогресу, інформатизацією суспільства і динамічною зміною виробничої бази суспільства в багатьох країнах світу незмірно зросла роль освіти як основного, практично єдиного джерела підготовки та перепідготовки необхідних для національної економіки професійно-компетентних фахівців. У цьому зв'язку запозичення позитивного досвіду організації вищої освіти США сприятиме підвищенню її якості і включенню освіти України до групи найбільш розвинених країн світу.

В законодавчо-нормативних документах (Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-педагогічну діяльність»), які регулюють систему вищої освіти в Україні, стверджується, що освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Мета української освіти – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня громадян, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Згідно із законодавством найважливішим завданням української освітньої політики є забезпечення якості сучасної освіти на основі збереження його фундаментальності і відповідності потребам особистості, суспільства і держави. Водночас потрібний вдумливий підхід до оновлення вітчизняної вищої школи, ґрунтований на вивченні і виявленні того позитивного, що слід зберегти в традиціях української вищої освіти, оскільки некритичне запозичення чужого досвіду і ігнорування українських історичних традицій може завдати шкоди розвитку вітчизняної системи освіти.

Аналіз останніх літературних джерел. У вітчизняній і зарубіжній педагогіці накопичено досвід дослідження проблеми вищої професійної освіти. Аналіз наукової літератури дав можливість виявити аспекти дослідження цієї проблеми: *особливості змісту вищої освіти та подальше його вдосконалення* (П. Атутова, А. Маленко, Б. Соколова); *теоретичні передумови розробки моделей педагогічної освіти та тенденції їх розвитку у контексті євроінтеграційних процесів* (І.Бабін, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, В.Кремень, К.Левківський, М.Степко та ін.); *проблеми просторової організації вищої освіти* (М.Пучков); *виховний аспект освіти США і України* (І.Бех, Л.Довгань, В.Жуковський); *розвиток програм з управління освітою у вищих навчальних закладах США* (Дж. Беніон, М.Дудка, Р. Кемпбелл, В.Лунячек, Т.Туркот).

Дослідження цих та інших науковців сприяли накопиченню, систематизації знань і узагальненню досвіду з теми дослідження. Водночас з'ясовано, що питання удосконалення системи вищої освіти недостатньо розроблено в теорії та практиці.

Метою статті є висвітлення питань удосконалення системи вищої освіти в Україні на основі виявлених у процесі компаративного аналізу систем вищої освіти США і України раціональних елементів її організації.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі поняття системи вищої освіти досліджувалося багатьма науковцями (А.Маленко, Б.Соколова, Дж. Беніон, Л. Джексон,

Ньювелл, О. Подосьонова, Д. Джонстоун, В.Кремень, М. Степко, Я. Болюбаш, В. Шинкарук, С. Гончаров, Ю. Сухарніков та ін.) [4; 6; 7; 8; 9; 12; 14].

Діяльність системи вищої освіти України регламентується законодавством, основами якого є Конституція України, Національна доктрина розвитку освіти України та закони «Про освіту», «Про вищу освіту» та інші законодавчі і регулюючі акти [1; 2]. Вища освіта трактується в них [1] як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти». В означених документах стверджується, що вища освіта забезпечує фундаментальну, наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації.

Реалізація ідей Болонського процесу потребує радикальної модернізації змісту вищої освіти України. Суттєвий поступ слід здійснити в напрямі демократизації освітньої політики, зокрема децентралізації системи освіти, підвищення самостійності університетів. Нововведення мають торкнутись і організації вищої освіти у більш широкому науково-інтеграційному та соціальному контекстах. Важливу роль у вдосконаленні системи вищої освіти відіграють найпрестижніші українські ВНЗ (Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна та ін.). Водночас у системі вищої освіти України виявлено істотні недоліки, які заважають підняти її на рівень світових стандартів. Зокрема про це свідчить анкетування студентів, проведене в студентських групах (вибірка 98 осіб) на базі УПА. Результати показали, що 45,3 % висловили побажання щодо наближення змісту професійної освіти до європейських освітніх програм; 56,2 % – зазначили про необхідність удосконалення матеріальної бази освіти; 69,4 % студентської молоді вважають, що освіта повинна мати ціннісні орієнтири та естетично облаштоване середовище тощо.

Вищеозначене спонукало здійснити порівняльне дослідження систем вищої освіти України і США. Метою порівняльного аналізу означених освітніх систем є визначення оптимальних (найбільш сприятливих) способів удосконалення системи вищої освіти України. Система оцінки якості освіти в конкретній країні – комплексний показник, в якому враховані декілька параметрів. Це наявність та відповідність навчальних програм, матеріальне забезпечення навчального процесу, науково-методична база, кадровий склад, а також ряд інших факторів [5; 6; 9; 12].

З цією метою було розроблено шість критеріїв та їх показники: нормативно-мотиваційний (особливості управління, умови вступу, демократичні процеси); професійно-підготовчий (програмне і методичне забезпечення освіти) соціально-цільовий (соціальна орієнтація освіти, виховний потенціал, підтримка студентів); модернізаційний (інформатизація освіти, впровадження інноваційних технологій); науково-інтеграційний (освітньо-наукова мобільність студентів і викладачів, участь у грантових програмах); просторово-перетворюючий (забезпечення естетичних, психологічно комфортних умов, турбота про організацію освітнього та життєвого простору здобувачів освіти і кадрового складу установ).

При обґрунтуванні критеріїв, необхідних для комплексної оцінки ефективності функціонування систем ВНЗ, ми виходили з розглянутих методологічних положень в трактуванні поняття «критерій» і «показник» в енциклопедичній, а також спеціальній літературі [18]. Порівняння за визначеними критеріями освітніх систем України і США показало відмінності в системах організації вищої освіти в США та Україні і можливості виявлення напрямів оптимізації останньої на основі запозичення позитивного досвіду зарубіжної країни:

- відповідно до законодавства. вища освіта України має державне підпорядкування [1; 2]. Однією зі специфічних рис системи освіти США (освіта є платною) є значна децентралізації управління освітою. Переважна кількість повноважень щодо надання освіти населенню є сьогодні прерогативою кожного конкретного штату і регламентується його парламентом. Університети у США – це, переважно, потужні навчально-наукові комплекси, які об'єднують різні заклади, установи і наукові центри. Як правило випускники коледжів отримують диплом бакалавра, в той час як в університетах крім цього здійснюється навчання за магістерськими і докторськими програмами. Заклади вищої освіти в США, на відміну від України, мають високу ступінь автономії, і їх діяльність переважно регламентується відповідними радами, самостійно вирішують цілу низку проблем, в тому числі підтримання правопорядку на території кампусів. Водночас дослідження показує, що студентське самоврядування, призначення якого полягає у створенні духу, рушійної сили університету в обох країнах є формальним. За словами доктора Б. Новака «навчання в університеті перетворилося на чергову грошову транзакцію[16]. Умови вступу у ВНЗ досліджуваних країн відрізняються. На відміну від України у США немає єдиних вимог до абітурієнтів. Як правило, при вступі у вищий навчальний заклад вимагають надати : сертифікат про середній бал за курс середньої школи; сертифікат про середній бал за тести (SAT, GPA та ін.), які переважно проводять ETS або подібні організації; написане есе; рекомендацію шкільного учителя; інформацію про інституційні досягнення (заняття спортом, музикою та ін.) [12];

- для вищої освіти США є характерною велика кількість навчальних планів і програм, які задовольняють будь-які потреби ринку освітніх послуг; особливістю також є елективність освіти – можливість студента обирати курси відповідно до освітніх потреб та фінансової спроможності. Зміст вищої освіти в Україні визначається Державним та Галузевим стандартами (ДСО) – сукупністю норм, що визначають зміст вищої освіти, обсяг навчального навантаження, засоби діагностики якості освіти та рівня підготовки студентів, вимоги до освітньо-кваліфікаційних (освітніх) рівнів студентів ВНЗ [17]. Програми і методичні вказівки, що виробляються МОН, – це фактично єдиний інструмент, що об'єднує ВНЗ України (незалежно від їх відомчої підпорядкованості) в єдину систему і допомагає зберегти єдиний освітній простір [10, с.78]. Водночас освітньо-професійні програми (ОПП) формуються здебільшого відповідно до можливостей закладу освіти, не завжди враховуючи освітні запити студентів. У ВНЗ США передбачається активна участь студента у навчальному процесі. Студент повинен бути готовим до занять, практикуються як індивідуальні так і групові форми роботи. Завдання, здані після запропонованого терміну ведуть до зниження оцінки. Обсяг роботи є таким великим, що студент, який відстав, як правило, уже не в змозі наздогнати групу. Поширеною формою є проходження окремих курсів за індивідуальним планом, погодженим з викладачем. Контроль і оцінювання якості освіти відбувається за допомогою системи тестування, яке в Україні здійснюється на державній основі, а у США – на комерційній і на підставі електронних портфоліо студентів, використовуються методики самооцінки [12];

- зміст освіти в США в цілому орієнтований на реалізацію мети освіти, яка відображує ідею, що освіта має служити реформуванню суспільства; в освіті США культивується ідеал – суспільство, що поважає культурні відмінності і забезпечує рівність усіх культур [4; 9], а отже, – характерна культуровідповідна спрямованість освіти; відмінністю є те, що у деяких закладах освіти США значна увага приділяється вихованню у студентів філантропії, кожен добровільно віддає на підтримку свого навчального закладу суму грошей, яку вважає за можливе; разом з тим, питання виховного аспекту вищої освіти не є пріоритетними у сучасних дослідженнях, оскільки її розвиток в обох країнах отримав іншу спрямованість. У США функціонує ціла система допомоги студентам щодо отримання освіти. Орієнтовно 66% студентів ВНЗ у США отримують допомогу від приватних або державних джерел; суттєво поширений фандрайзінг (уряд США виділяє дуже багато грантів для студентів), що зменшує навантаження на бюджет студента. Сучасні освітні методи навчання допомагають

молоді вчитися долати труднощі шляхом визнання таких обов'язків як толерантність до іншого, рівність та спільна допомога. Американські педагоги створюють таке освітнє оточуюче середовище, яке допомагає студентам взаємодіяти один із одним. Нові соціальні конструктивістські теорії викладання і навчання підсилюють ці аргументи, зазначаючи, що збільшення акценту на взаємодії студента зі студентом є дуже важливим фактором для досягнення пізнавального результату [7, с. 27- 32; 12];

- для Сполучених штатів і України характерна тенденція до інформатизації освіти, широке застосування у навчальному процесі новітніх інформаційних технологій. На інтенсивність цих процесів у США активно впливають соціологічні ідеї, зокрема Е.Тоффлера, на думку якого нова система виробництва повністю залежить від миттєвого зв'язку і розповсюдження інформації, ідей і символів. *The Power of the Internet for Learning: Moving from Promise to Practice/ Report of the Web-Based Education Commission to the President and the Congress of the United States, 2000* – зазначеним документом можна вважати започаткованою нову еру інформатизації освіти в США, оскільки, розпочинаючи з його опублікування, інформатизація освіти США має пріоритетом не наповнення навчальних закладів апаратними засобами, а створення мережевої освітньої інфраструктури. На перший план виносяться ідея навчання в інтерактивному спілкуванні з використанням мережевих засобів (В.Лапінський). Водночас поширення продовжує набувати ідея використання мережевих освітніх ресурсів. Це, в основному, університетські банки даних, мультимедійних ресурсів, лекцій провідних викладачів тощо. Великого значення набули загальнодоступні ресурси у формі електронних бібліотек. Слід відзначити, що в США і Канаді створені і функціонують системи підтримки багатомовного мережевого супроводу таких засобів навчання як «інтерактивні дошки», найбільш відомими з яких є портали Smart і InterWrite, на яких учителі можуть отримати допомогу у формі готових уроків, бібліотек програмних засобів і зображень (галерей, за прийнятою термінологією виробників) [9];

- в Україні і США розвиваються підходи до розвитку мобільності студентів: наприклад, впроваджуються програми обміну «*Humane Studies Fellowship*» «*UGRAD*», «*Фулбрайт*», проте невисокий рівень мовної підготовки українських студентів заважає здійснювати обмін більш ефективно. С.Вербицька відмічає особливості розвитку академічної студентської мобільності у США XXI ст.: наднаціональні організації, держава, приватні особи, національні маркетингові агенції, освітні професійні організації, освітні консорціуми, мережі інформаційних центрів, студентські організації ВНЗ тощо [4, с 20 – 26];

- більшість вищих навчальних закладів США намагаються створювати для студентів комфортні умови, позитивний психологічний клімат, що, зокрема, відображається у естетично оформлених приміщеннях, розробці ландшафтного дизайну, створенні куточків краси; в Україні багато ВНЗ значною мірою орієнтуються на благоустрій студентських містечок (Чернівецький національний університет, НТУ «ХПІ» в Харкові та ін.), водночас, на наш погляд, усі вищі навчальні заклади мають цілеспрямовано діяти в цьому напрямі. В США університети конкурують і піклуються про свою ідентичність, у тому числі і образно-просторову. Цей простір формує ідентичність організації. Увага до власних культурних цінностей робить дуже сильний вплив на проект «свого» простору, але в той же час підтримує його і забезпечує стійкий розвиток. Найважливішим чинником успіху кампусу є наявність унікального, чітко визначеного бренду і візуального іміджу, включеного в імідж університету. Це можуть бути «центральні простор», які найчастіше оточують основні об'єкти кампусу (бібліотеку, адміністрацію, основну навчальну будівлю і так далі) і служать для публічних виступів, зборів, урочистих заходів. Простори «спокою», такі як паркові рекреаційні простори, створені для відпочинку і заняття, потрібні університетському комплексу для рівноваги і забезпечення екологічних концепцій свого розвитку. Простори «руху», або комунікаційні простори, необхідні для транспорту, пішоходів, спеціальні інженерні зони зв'язують різні території кампусу і, вірогідно, повинні забезпечувати найкоротші зв'язки для пішохідного і транспортного руху, виключаючи транзитні потоки.

Продумана просторова організація кампусу має, можливо, навіть важливіше значення для повноцінного і ефективного функціонування університетського кампусу, чим архітектурні і функціональні якості його окремих об'єктів [15].

Отже, виявлені оптимальні способи організації освітніх систем країн, що розглядаються, на основі їх порівняння за визначеними критеріями дало можливість сформулювати напрями удосконалення системи української вищої освіти, що відображено в розробленій нами моделі. Розроблена модель включає: *цільовий, змістовий, інституціонально-процесуальний і результативний* компоненти. Концептуальною основою моделі є інтеграція наукових підходів: *системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, культурологічного*, що передбачає системну організацію освіти, орієнтацію на розвиток особистості в соціумі, організацію освіти на засадах культури, діяльнісне забезпечення удосконалення системи вищої освіти.

Цільовий компонент передбачає визначення мети системи, яка полягає в удосконаленні змістової та інституціонально-процесуальної організації системи вищої освіти України. *Змістовий компонент* розкриває напрями удосконалення системи освіти: нормативно-мотиваційний, професійно-підготовчий, соціально-цільовий, модернізаційний, науково-інтеграційний, просторово-перетворюючий. *Інституціонально-процесуальний компонент* передбачає формування інституцій, які здійснюють процесуальну реалізацію змісту (студентські ради, клуби, центри, асоціації, групи, в яких виявляється активність студентів у визначених напрямках) і процесуальне забезпечення (організаційні форми, що функціонують у межах інституцій: дискусії, акції, тренінги, семінари, проекти (див. вище)). *Результативний компонент* – удосконала система вищої освіти України (рис 1).

У результаті аналізу окремих аспектів організації системи вищої освіти в Україні і США та власних міркувань щодо її оптимізації можна зробити такі висновки:

1. В умовах реалізації процесів децентралізації державної влади і демократизації освіти в Україні надзвичайно актуальним є досвід управління вищою освітою у США, який дозволяє використовувати певні алгоритми, що були напрацьовані у цій країні. У цьому зв'язку, на наш погляд, слід активізувати участь студентів у законотворчій діяльності щодо вищої освіти, що може виявитись у створенні пропозицій до законів та нормативних актів про освіту. На увагу заслуговує також досвід управління вищою освітою в умовах громадянського суспільства, при наявності великої кількості професійних асоціацій і громадських організацій.

2. Поліпшення якості вищої освіти є ключовим питанням для вищих навчальних закладів України. В цих умовах на перший план виходять проблеми удосконалення програмово-методичного забезпечення освіти, участь у цій діяльності студентів, що можуть виступати з ініціативами щодо створення програм спецкурсів, факультативів і та. ін., що дозволить забезпечити високу якість підготовки фахівців. Досвід коледжів і університетів США дозволяє суттєво удосконалити роботу керівництва і викладачів ВНЗ у зазначеному напрямі, запобігати проявам корупції.

3. Необхідно взяти до уваги соціально- та громадянсько орієнтовану освітню політику у вищих навчальних закладах США, які є реально сприяють формуванню культурної та міжкультурної ідентичності, громадянськості, толерантності в американському суспільстві. В ситуації комерціалізації освіти та недостатнього її фінансування потрібно вивчати досвід США, щодо академічної та соціальної підтримки студентів використання фандрайзингу для отримання відповідних коштів, особливо в частині отримання грантів на освіту молоді із соціально не захищених прошарків населення.

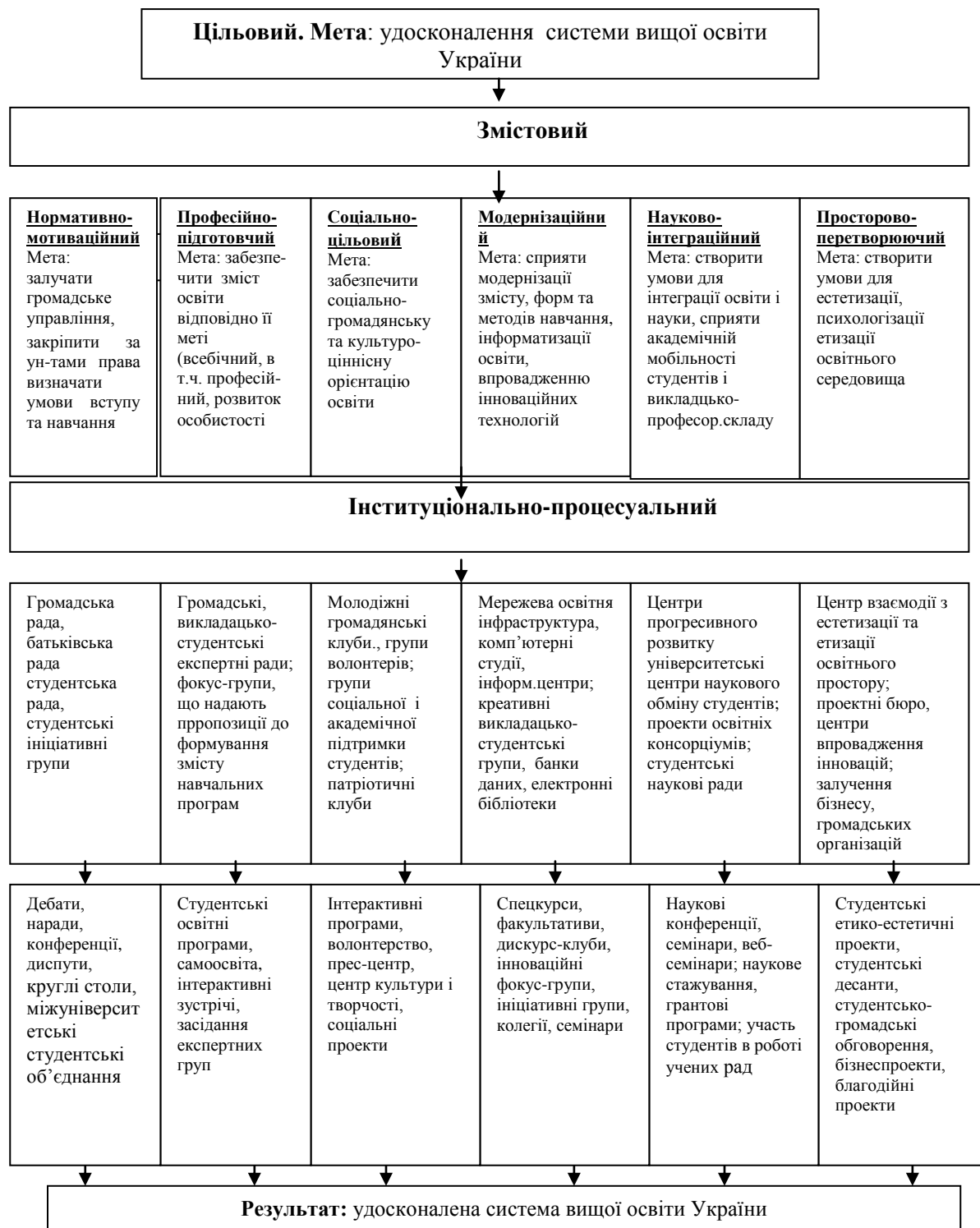

Рис. 1. Модель удосконалення системи вищої освіти в Україні

4. Слід також звернути увагу на темпи впровадження інноваційних технологій та інформатизації освіти у США, залучаючи до цього в тому числі кошти, зароблені студентами (програма лояльності до університету). Доцільно використати досвід США у системі академічної мобільності студентів і викладачів, для чого слід активізувати і підвищити якість оволодіння іноземною мовою.

5.Окремо слід взяти до уваги досвід просторової організації університетських кампусів, де створено різноманітні зони навчання, спілкування, руху, естетичної гармонізації тощо.

Впровадження розроблених пропозицій в освітній простір України має, на наш погляд, сприяти підвищенню якості вищої освіти. Дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми, тому в подальшому доцільно розглянути питання виховання, розвитку особистості студента в системі вищої освіти України, нових тенденцій розвитку освітніх систем тощо.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1087.926.20&nobreak=1>.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : в 3 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 3 : Особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади. – 272 с.
4. Вербицька С. Міжнародна студентська академічна мобільність: етапи розвитку та суб'єкти організації [Електронний ресурс]/ С.Вербицька // Вісник Житомирського державного університету. – 2009. – Вип. 45 (Педагогічні науки).– С. 20 – 26. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/3047/1/4_45.pdf
5. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. ; Авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубієнко, І. І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
6. Галузевий стандарт вищої освіти / Міністерство освіти і науки України // Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти. – Київ: ІТЗО, 2008. – 168 с.
7. Гриценко З. Мультикультурний дискурс в американській філософії освіти / Зоя Гриценко // Американська філософія освіти очима українських дослідників : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 22 груд. 2005 р. – Полтава, 2005. – 276 с.
8. Довгань Л. І. Моральне виховання у педагогіці США: теорія і практика / Л. І. Довгань, В. М. Галузяк. – Вінниця: ВДАУ, 2009. – 261 с.
9. Дохилян Л.С. Сравнительный анализ высшего образования в России и США : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Лилит Саркисовна Дохилян ; Рязанский гос. ун-т им. С. А.Есенина – Рязань, 2006. – 20 с.
10. Дудка М.І. Вища школа України: стратегія управління і проблеми реформування: монографія / М.І. Дудка. – Харків: Основа, 2002. – 272 с.
11. Жуковський В. М. Морально-етичне виховання в історії американської школи / В. М. Жуковський ; Ін-т педагогіки АПН України. – Острого, 2002. – 428 с.
12. Лунячек В. Е. Педагогічний менеджмент : навч. посіб./ В. Е. Лунячек. – Х. : Магістр, 2014. – 512 с., с. 394 – 408.
13. Маслова Л. Д. О системах оценки качества высшего образования [Електронний ресурс] / Л. Д. Маслова. – Режим доступу: <http://research-journal.org/pedagogy/o-sistemax-ocenki-kachestva-vysshego-ob/>.
14. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / МОН України ; упоряд. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков. – К.: Освіта України, 2004. – 24 с.
15. Пучков М. В. Архитектурная идентичность организации: пространственные схемы кампусов [Електронний ресурс] / М. В Пучков. – Режим доступа: http://archvuz.ru/2012_2/3
16. Студенческое самоуправление США: интервью с доктором Новаком (США) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://aboss.by/it/node/419>
17. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів магістратури вищ. навч. закл. непер. профілю / Т. І. Туркот. – Херсон: Олді-плюс, 2010. – 608 с.
18. Яковлев А. И. Критерии эффективности идейно-воспитательной работы / А. И. Яковлев // Эффективность идейно-воспитательной работы. – М.: Мысль, 1975. – С. 85 ; БСЭ. – 3-е изд. – М., 1973. – Т. 13. – С. 450.

References

1. 'Zakon Ukrainy Pro vyshchu osvitu', <<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1087.926.20&nobreak=1>>.
2. 'Zakon Ukrainy Pro osvitu', <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>>.
3. Bekh, ID 2003, *Vykhovannya osobystosti*, book 3, Osobystisno-oriyentovanyy pidkhid : naukovo-praktychni zasady, Lybid, Kyiv.
4. Verbytska, S 2009, 'Mizhnarodna studentska akademichna mobilnist: etapy rozvytku ta subyekty orhanizatsiyi', *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu*, iss. 45: Pedagogichni nauky, pp. 20 – 26, <http://eprints.zu.edu.ua/3047/1/4_45.pdf>.
5. Stepko, MF, Bolyubash, YaYa, Shynkaruk, VD, Hrubiyenko, VV & Babyn, II 2004, *Vyshcha osvita Ukrainy i Bolonsky protses*, Navchalna knyha – Bohdan, Ternopil.
6. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2008, 'Haluzevyy standart vyshchoyi osvity', *Kompleks normatyvnykh dokumentiv dlya rozroblennya skladovykh systemy haluzevykh standartiv vyshchoyi osvity*, Instytut innovatsiynykh tekhnolohiy i zmistu osvity, Kyiv.
7. Hrytsenko, Z 2005, 'Mulykulturnyy dyskurs v amerykanskiy filosofiyi osvity', *Amerykanska filosofiya osvity ochyma ukrayinskykh doslidnykiv* : materialy Vseukrayinskoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, 22 hrudnya 2005 roku, Poltava, pp. 276.
8. Dovhan, LI & Haluzyak, VM 2009, *Moralne vykhovannya u pedahohitsi SShA: teoriya i praktyka*, Vinnytskyy natsionalnyy ahrannyi universytet, Vinnytsya.
9. Dohikjan, LS 2006, 'Sravnitelnyj analiz vysshego obrazovaniya v Rossii i SShA', Kand.ped.n. abstract, Rjazanskij gosudarstvennyj universitet imeni S. A. Esenina, Rjazan.
10. Dudka, MI 2002, *Vyshcha shkola Ukrainy: stratehiya upravlinnya i problemy reformuvannya*, Osnova, Kharkiv.
11. Zhukovskyy, VM 2002, *Moralno-etychne vykhovannya v istoriyi amerykanskoj shkoly*, Instytut pedahohiky APN Ukrainy, Ostroh.
12. Lunyachek, VE 2014, *Pedahohichnyy menedzhment*, Mahistr, Kharkiv.
13. Maslova, LD *O sistemah ocenki kachestva vysshego obrazovaniya*, <<http://research-journal.org/pedagogy/o-sistemah-ocenki-kachestva-vysshego-ob/>>.
14. Stepko, MF, Bolyubash, YaYa, Levkivskyy, KM Sukharnikov, YuV 2004, *Modernizatsiya vyshchoyi osvity Ukrainy i Bolonsky protses*, Osvita Ukrainy, Kyiv.
15. Puchkov, MV *Arhitekturnaja identichnost organizacii: prostranstvennye shemy kampusov*, <http://archvuz.ru/2012_2/3>.
16. *Studencheskoe samoupravlenie SShA: intervju s doktorom Novakom*, <http://aboss.by/it/node/419>.
17. Turkot, TI 2010, *Pedahohika vyshchoyi shkoly*, Oldi-plyus, Kherson.
18. Jakovlev, AI 1975, 'Kriterii jeffektivnosti idejno-vospitatelnoj raboty', *Jefferktivnost idejno-vospitatelnoj raboty*, Mysl, Moskva, pp. 85.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2015р.